

EL BARROC MUSICAL A GIRONA: UNA MIRADA A LES FONTS

JOSEP PUJOL COLL

Professor del departament de Musicologia de l'Escola Superior de Música de Catalunya

Resum

Aquest article té com a objectiu posar al dia la recerca feta sobre la música barroca a la ciutat de Girona, llistant totes les partitures i la discografia publicada, els catàlegs d'obres dels mestres de capella de la catedral i la bibliografia bàsica per estudiar-la. Així mateix, s'hi enumera bibliografia auxiliar, provinent de la filologia, la iconografia i l'organologia, amb l'afany d'acostar-se al fet musical més enllà de l'activitat compositiva, amb dades sobre els intèrprets, les danses i el teatre.

Paraules clau

Música, barroc, Girona (ciutat), fonts primàries, bibliografia.

Abstract

The purpose of this article is to update the research on Baroque music at the city of Girona, listing all published scores and recordings, catalogs of works created by the chapel masters of the cathedral and the basic bibliography for its study. Likewise, the article lists auxiliary bibliography from philology, iconographic and organology, with the goal of approaching the local music history beyond the compositional activity, with information about performers, dances or theater.

Keywords

Music, Baroque, Girona (city), primary sources, bibliography.

Mitjançant la ponència dedicada a la música a la Girona del barroc pretenc posar al dia l'activitat de recerca musicològica sobre aquest tema, bo i activant totes les referències de les fonts que, per raons editorials, no varen tenir el seu espai en el llibre que vaig editar anys enrere sobre el barroc musical a les comarques gironines (PUJOL, 2005). Per la finalitat divulgativa de l'obra era poc escaient enfarfegar-lo amb notes a peu de pàgina, i sempre m'havia sabut greu no haver esmentat amb prou cura les informacions que hi

apareixien, algunes de les quals inèdites o amb fonts de difícil localització. Per això aprofito i agraeixo l'oportunitat de fer-ho ara, en un resum que posi al dia tant les fonts com la recerca feta sobre la música a la ciutat de Girona als segles XVII i XVIII, per tal que quedi a l'abast dels estudiosos o músics delerosos d'una interpretació històricament informada. Aquest estat de la qüestió hauria d'evitar recomençaments inútils, esforços repetits o redescobertes de sopes d'all, per caminar així damunt els muscles dels qui ens han precedit.

MANUSCRITS, ARXIUS I ALTRES FONTS PRIMÀRIES

Per poca idea que es tingui del barroc musical a la ciutat de Girona, hom tendiria a començar la recerca per la catedral, en tant que va ser la principal institució que va dedicar forces considerables a l'oferta musical, reorganitzant una capella poderosa bo i professionalitzant nombrosos càrrecs musicals –mestres de capella, organistes, cantors i escolans– i donant feina remunerada a d'altres –ministrils–.

Fonts musicals

De la ingent producció compositiva de mestres de capella i organistes a Girona ciutat, n'ha arribat fins als nostres dies una quantitat prou representativa, sobretot si es compara amb la d'altres seus més afectades per ensulsiades històriques. Més o menys la meitat d'aquestes fonts són consultables a la mateixa ciutat on foren creades, a l'Arxiu Capitular de la Catedral de Girona, traslladat a l'Arxiu Diocesà. Ara bé, cal no oblidar l'opaca venda de molts manuscrits procedents de la catedral que el 1892 va efectuar Carreras Dagas a la Diputació de Barcelona, i que són a l'origen del fons musical de la Biblioteca de Catalunya. Perduda la unitat d'arxiu, qualsevol recerca que es vulgui fer sobre determinat mestre de capella gironí o per a qualsevol visió global de la producció musical gironina de l'època, ha de passar per Girona i Barcelona. La part gironina disposa d'una catalogació inèdita que cal consultar *in situ*. Descrit sumàriament (PINYOL, 2004; RIFÉ, 1994; ESTER-SALA i VILAR, 1987), el seu fons és molt més ric en manuscrits del XVIII i posteriors que no pas del XVII, i amb una part important d'anònims que sempre poden donar alguna agradable sorpresa. Dels mestres Josep Gaz, Francesc Soler i Emmanuel Gònima, per exemple, s'hi troben exemples

apreciables. Igual de nodrida, la part de Barcelona es pot consultar als catàlegs de la Biblioteca de Catalunya.

Essent com fou, la capella de la catedral, model a imitar, és raonable pensar que còpies dels seus manuscrits circulessin per altres capelles musicals. A les comarques gironines van funcionar les d'Olot, Figueres, Peralada, Castelló d'Empúries, Torroella, la Bisbal, Puigcerdà, Ripoll i Sant Joan de les Abadesses. Ben poc en resta dels fons barrocs d'aquestes altres capelles, exceptuant Olot, amb un interessant repertori ben conegut i publicat per Carme Monells i Josep M. Gregori (GREGORI i MONELLS, 2012; MONELLS, 2004). El ressò dels autors gironins va arribar més enllà del bisbat, de manera que caldria ampliar una hipotètica recerca per altres arxius catalans rics en manuscrits musicals del barroc, com el de Canet de Mar, recentment descrit (BONASTRE, 2009). Als anys vuitanta i noranta, els musicòlegs Josep M. Vilar i Maria Ester-Sala van visitar els diversos arxius catalans que contenien manuscrits musicals i en feren prospeccions descriptives amb els compositors representats, avui dia són un punt de partida indefugible per a qualsevol indagació autorial (ESTER-SALA i VILAR, 1991, 1989, 1987). Respecte a les comarques gironines, van descriure sumàriament els fons dels arxius de la catedral, l'Arxiu Diocesà i Històric de Girona, així com els d'Olot, Ripoll, Sant Joan de les Abadesses i Santa Pau. Són els fons més o menys coneguts, però se m'acut que els fons antics de la biblioteca de Peralada i de Ripoll, així com els diversos arxius d'ordes religiosos i els nobiliaris generen expectatives que demanen ser contrastades (VILA, 1984a, 1983a).

Fonts literàries

Altres fonts primàries generen coneixement a l'entorn del fet musical. És el cas de les cròniques coetànies, com la de Jeroni del Real, ben espremuda per Joan Busquets, testimoni de festes i activitats ciutadanes en què la música va prendre part en la Girona del sis-cents (BUSQUETS i REAL, 1994). La reedició dels *Hechos de Heleodoro*, del mateix autor, a càrrec de Pep Vila, també promet. N'hi ha d'altres de les quals s'han d'anar espigolant detalls més o menys sucosos, com la vinguda de Joan Baptista Comes a Girona (PUJOL, 2005: 11), que explicaria l'arribada de la tècnica policoral a Girona, i els textos memorialístics de l'edat moderna, que es van posant a l'abast progressivament a la xarxa mitjançant el repertori Arxiu de la Memòria Personal (SIMÓN, 2011).

I tampoc s'ha d'oblidar la literatura de cordill, en especial els nombrosíssims fulletons que, en ocasió de villancets i d'oratoris, s'anaren publicant per tal que el públic seguís el text de l'obra durant la celebració. Menys complets que les partitures i, per tant, més frustrants per als intèrprets, tanmateix aporten moltes dades sobre la vida musical local. De referents a la ciutat de Girona, se'n troben a les col·leccions de la Biblioteca Nacional de Madrid (RUIZ DE ELVIRA, 1992, 1990), als fulletons Bonsoms de la Biblioteca de Catalunya (BIBLIOTECA DE CATALUNYA, 1974), a Montserrat (CODINA, 2003) i a Cambridge (TORRENTE, 2000), entre d'altres. Complementaris, Pep Vila i Josep Pavia han fet la relació dels impresos conservats amb els textos dels oratoris gironins (VILA, 1984b; PAVIA, 1997: 61-101).

Sense ser estrictament musicals, hi ha fonts literàries de les quals se'n poden aprofitar aspectes que hi tenen incidència. Penso, per exemple, en les *Instruccions per a l'ensenyança de minyons*, del rector d'Ollers Baldiri Reixac, en què es pot aprendre molt de com era entesa la pedagogia musical del segle XVIII gràcies a l'apartat de música escrit per Llorenç Melic (REIXAC, 1981). Pel que fa a les manifestacions dramàtiques, les acotacions musicals presents a la passió barroca de Foixà o al ball dels ermitans de Banyoles donen idea del paper que hi jugava la música i la dansa (PRAT i VILA, 2004b, 1991).

FONTS EDITADES

Fins als nostres dies, l'edició musical, amb la seva especialització, exigència tècnica i públic exigü no ho ha tingut mai fàcil per convertir els manuscrits en partitures a l'abast o en enregistraments audiovisuals. Atesa la feina feta, no és pas una tasca descabellada llistar les partitures del barroc gironí que s'han editat –entenenent per *gironí* de la ciutat de Girona i, per tant, deixant de banda interessants composicions de la resta de les comarques com ara Carcoler, Pusalgues i Lamarca:

Partitures del barroc gironí editades

Compositor	Obra	Edició
Anònim	<i>Sea voze bienvenida</i>	(PUJOL, 2010)
Arquimbau, Domènec	<i>De Jesús y de María</i> , goigs a St. Martíà	(FELIU i HERNÁNDEZ, 1994)
Cirera, Tomàs	<i>¿Qué vienes de ver, Teresa?</i>	(CIVIL, 1969)

Compositor	Obra	Edició
Gaz, Josep	<i>Ah, de todo el concurso; Alerta, zagales; Aliente el dolor; Es la nave, San Alberto; Oh, que mandas de amor; Pues codicias, Teresa; Sol, que rayas tan benéfico; Hoy muestra con gracia tonos; Riberas brillad</i> , dúo	(GAZ, 2001)
Gaz, Josep	<i>Alma redemptoris mater</i>	(GAZ i REIG 1997)
Gaz, Josep	<i>Avecilla, si picas</i>	(QUEROL, 1988: 73-76)
Gaz, Josep	<i>Benedicta et venerabilis, Magnificat, Alma redemptoris mater, Ave Regina Caelorum a 5 veus, Ave Regina Caelorum a 8, Salve Regina a 7, Salve Regina a 8, Salve Regina a 12, Litaniae Beatae Mariae Virginis</i>	(GAZ, 2007)
Gaz, Josep	<i>Del globo celeste</i> , solo	(PAVIA, 1986)
Gaz, Josep	<i>Hoy que Gerona a María</i> , villancet	(RIFÉ, 1997)
Gaz, Josep	<i>Lamed, Matribus suis</i> , lamentació	(GAZ, 2002)
Gaz, Josep	<i>Música para la comedia Afectos de odio y amor</i>	(RIFÉ, 1998a)
Gaz, Josep	<i>Venid mortales</i> , solo	(RIFÉ, 1998b)
Gònima, Emmanuel	<i>A la expectación del parto</i> , introducció	(CARRERAS BULBENA, 1906)
Gònima, Emmanuel	<i>Hasta cuando</i> , cantata	(GÒNIMA, 1994)
Gònima, Emmanuel	Villancets	(RIFÉ, 1992)
Milans, Tomàs	Sis cantates: <i>El increado monarca, Engima misterioso, Imitando al Serafin, suspende infelize, Una soberana llama, Bate las alas</i>	(MILANS, 2010)
Pons, Josep	<i>Missa sobre l'antifona Ecce sacerdos magnus</i>	(RAMÍREZ, 2004)
Soler, Francesc	<i>Aio Anton, adónde vamo</i>	(SOLER, 1988a)
Soler, Francesc	<i>Completos a 15 veus</i>	(SOLER, 1988b)
Soler, Francesc	<i>Missa a 10, missa a 15</i>	(BONASTRE, 2005)
Soler, Francesc	<i>Villancico de nacions</i>	(QUEROL, 1979: 60-74)
Verdalet, Joan	<i>Missa a Ministrils a 8 veus (tres cors)</i>	(VERDALET, 1976)
Verdalet, Joan	<i>Quem vidistis (A tan bella flor de lis), Dulce collo pendens</i>	(QUEROL, 1979: 40-59)

Queden fora d'aquesta llista les obres de compositors gironins que, amb tota seguretat, varen ser compostes per a un àmbit no gironí, com per exemple les simfonies de Josep Pons, que, per la seva condició de mestre de capella a València, van essent editades per Tritó Edicions dins la col·lecció "Mestres Valencians". Així mateix, també en queden fora les edicions incompletes, en especial aquelles que transcriuen només el text pel seu interès literari, com per exemple l'estudi de les nades de Verdalet i Soler, elaborat per Enric Prat i Pep Vila (PRAT i VILA, 2004a).

Pel que fa a enregistraments sonors publicats, tenim coneixement d'aquests:

Enregistraments del barroc gironí editats

Compositor	Obra	Enregistrament
Anònim	<i>Aire, agua, cielo y tierra; Amantes jilgueros; Amor sí, placer no; Ball del Príncep i minuets</i>	(MÚSICA ANTIGA DE GIRONA, 2004)
Gaz, Josep	<i>Oy que Gerona a María; Venid mortales; Del glovo celeste; Corazón afligido; La Concepción de María; Tocad, tocad clarines; Al juego del hombre, Fabio; Xácara, xacarilla de gusto</i>	(MÚSICA ANTIGA DE GIRONA, 2012)
Gaz, Josep	<i>Ay de mí que me abraso; Simple ovejuela; Xácara, Xacarilla; La Pasión sobre el pecho</i>	(LA COLOMBINA i LA CARAVAGGIA, 2007)
Gaz, Josep	<i>De al ayre su dulce voz, Hoy que cultos le dedican, Jazmines y azucenas</i>	(MÚSICA ANTIGA DE GIRONA, 2004)
Gaz, Josep	<i>Missa a 7, Litanias Beatae Mariae Virginis</i>	(SINE NOMINE, 1993)
Gònima, Emmanuel	<i>Ha del cielo</i> , cantata	(CAMERATA CATALANA XVIII, 2000)
Gònima, Emmanuel	<i>Laetentur caeli</i>	(MÚSICA ANTIGA DE GIRONA, 2004)
Juncà, Francesc	<i>Missa en La Major</i>	(ORQUESTRA DE CAMBRA CATALANA, 2000)
Milans, Tomàs	<i>Litaniae lauretanae a 4, Salve Regina a 6; motet Charitas Dei, a 4; Magnificat a 8; cantata a solo Suspende, infelice; antífona Reges Tharsis, Nunc dimittis a 6; tono Hala, zagalas a 4</i>	(LA XANTRIA, 2012)
Milans, Tomàs	<i>Dexa la aljava</i>	(HESPÉRION XX, 1998)
Milans, Tomàs	<i>Zarzuela al Santísimo</i>	(MAPA HARMÓNICO, 1999)
Soler, Francesc	<i>Fratres</i>	(MAPA HARMÓNICO, 2004)
Soler, Francesc	<i>Villancico de naciones</i>	(AVIÑOÀ, 1999)
Verdalet, Joan	<i>A tan bella flor de lis</i>	(CORAL SANT JORDI, 1997)

LA HISTORIOGRAFIA MUSICAL

El desconeixement de la recerca musicològica prèvia ha obligat de vegades a fer esforços malaguanyats que s'haurien pogut destinar a reprendre-la en el punt que caldria. És ben cert que un estudi pioner com el de l'arxiver Julián de Chía –bo i reconeixent ell mateix la seva ignorància en llenguatge musical– es pot considerar superat en l'actualitat, però fins i tot en aquest cas per la quantitat de documentació civil referenciada mereix retornar-hi de tant en tant per rescatar-ne i reutilitzar alguna dada valuosa (CHÍA, 1886). Hom no pot oblidar, tampoc, el digne iniciador de la musicologia local, el mestre Francesc Civil. Malgrat la seva prosa, deutora de l'època, les seves llargues recerques fetes a l'arxiu de la Catedral de Girona i a la Biblioteca de Catalunya han convertit els seus articles i llibres en pioners i en punt

de partida obligat per a qualsevol estudiós del barroc musical gironí (CIVIL, 1972, 1970, 1968, 1960). Gràcies a les seves lectures de les actes capitulars vam començar a tenir una perspectiva acotada dels mestres de capella que se succeïren a la catedral, així com un tast de les seves obres.

Catàlegs d'obra completa

Feina àrida però del tot necessària és la catalogació de l'obra completa dels compositors més importants del període, sense la qual tota visió del personatge i el seu temps queda inevitablement esbiaixada. Dels mestres de capella gironins que tenen una obra nombrosa, pocs tenen del tot catalogada la seva producció:

Mestre de capella	Anys del mestratge a Girona	Catàleg
Tomàs Cirera (+1642)	1630-1642	(CIVIL, 1969), parcial.
Francesc Soler (ca. 1645-1688)	1682-88	(SOLER, 1988b)
Josep Gaz (1656 – 1713)	1690-1711	(PUJOL, 2011)
Tomàs Milans (1672-1742),	1714-1735	(ALCALÀ, 1995), parcial.
Emmanuel Gònima (1712-1793)	1735-1774	(RIFÉ, 1992), parcial.
Francesc Juncà (1742-1833)	1774-1780	
Jaume Balius (+1822)	1781-1785	(GARBAYO, 1999), parcial.
Domènec Arquimbau (1760-1829)	1785-1790	(AYARRA, 1999), parcial.
Josep Pons (1768-1818)	1791-1793	

L'obra conservada per Francesc Soler ha estat catalogada molt detalladament per Francesc Bonastre (SOLER, 1988b); també ho ha estat la del seu successor, Josep Gaz (PUJOL, 2011). En canvi, el catàleg de l'obra de Tomàs Milans és força superficial. Del llarg mestratge d'Emmanuel Gònima, estan ben descrits els seus nombrosos villancets per Jordi Rifé, però menys la resta d'obra. Pel que fa al sabadellenc Francesc Juncà i el seu successor, Jaume Balius, no tenim tampoc recensions gaire detallades dels seus catàlegs. En el cas de Balius és comprensible, atesa la seva ingent producció de més de tres-centes obres, majoritàriament conservades a Còrdova, on acabà la seva trajectòria. Encara menys del torroellenc Domènec Arquimbau i del gironí Josep Pons, malgrat que ambdós van tenir una carrera brillant més enllà de Girona, el primer, a Sevilla, i l'altre, a València. D'Arquimbau s'ha llistat la seva producció conservada a la catedral de Sevilla; i de Josep Pons, entès com a compositor valencià, ha merescut l'atenció sobretot per la seva obra instrumental, ja propera al classicisme, amb l'edició de diverses simfonies seves (PONS, 1983). A més dels mestres de capella, hi ha altres autors que

mereixerien atenció, com ara l'organista del segle XVII Joan Verdalet, autor de villancets personalíssims, i, ja a finals del XVIII, els músics Carles i Josep Quilmetes, introductors de la simfonia clàssica a Girona.

Més enllà dels compositors

Uns altres articles de lectura inexcusable per als interessats en la història de la música –no només del barroc, ni tampoc només de Girona ciutat– són els de l'infatigable Josep M. Marquès. Fruit d'una pacient indagació a l'Arxiu Diocesà, va poder documentar una ingent quantitat de músics actius al bisbat de Girona (MARQUÈS, 1999). També són de molt interès, per les seves repercussions musicals, les llicències rescatades conjuntament amb Pep Vila per representar teatre i danses a les esglésies gironines, que ens donen idea de la força d'aquests esdeveniments musicals i, per tant, de la resistència a abandonar aquestes pràctiques a les quals la Contrareforma era reticent (MARQUÈS i VILA, 2000). Són tan escasses les notícies de la música no religiosa, que cal espigolar-les dels estudis sobre el teatre o la literatura popular a Girona, especialment els estudis de Pep Vila (VILA, 1998, 1996, 1983b) i, per a un marc més general català, d'Albert Rossich (ROSSICH, 2011).

El regnat català de l'arxiduc Carles d'Àustria, com a Carles III, i la Guerra de Successió a Girona, episodis de gran transcendència també musical, han estat ben estudiats i resseguits des del 1902 amb Carreras i Bulbena, sobretot a través de la trajectòria de Josep Gaz (RIFÉ, 1998b, 1997; CARRERAS i BULBENA, 1993). Si em permeten la gosadia, fins i tot ha estat objecte d'alguna fantasia literariomusicològica que potser paga la pena esmentar (PUJOL, 1994). Altres efemèrides transcendents pels seus esdeveniments musicals i les seves innovacions estilístiques foren les festes de beatificació i canonització de Sant Ignasi de Loiola i Santa Teresa de Jesús; les celebracions per la victòria contra els francesos, objecte de diverses ofrenes musicals de Francesc Soler entre 1684 i 1688 (SOLER, 1988b; PUJOL, 2005: 30-31), i l'entronització de Lluís I (RIFÉ, 2005). Per a un marc més genèric de les festes i celebracions barroques a Girona, encara és útil el recull de Pep Vila i Montserrat Brugué (VILA i BRUGUÉ, 1983).

Història dels gèneres i els estils

Tots els acostaments historiogràfics esmentats fins ara tenen una base documental ferma i la intenció de rescatar i ordenar el que fou la vida musical a la Girona del sis-cents i el set-cents. Però els canvis estilístics propis del

barroc també han estat consignats en altres estudis, com la introducció del baix continu (GREGORI, 1988) i de la policoralitat (PUJOL, 2005: 11), la introducció de l'oratori (DAUFÍ, 2004; PAVIA, 1997; VILA, 1984b; CARRERAS I BULBENA, 1906), l'evolució de l'ària (RIFÉ, 1995), l'emergent i contínua tendència a l'italianisme (RIFÉ, 1993; GREGORI, 1989), l'intercanvi de models textuais i musicals (PUJOL, 2010) i la progressiva independització de la música instrumental (JULIÀ i RIUS, 2002).

DISCIPLINES AUXILIARS

L'estudi de la iconografia musical, fet amb rigor, pot aportar dades no recollides per les fonts escrites. De la música com a hàbit popular, ens en parlen les rajoles d'oficis –riques en imatges de músics–, i la meravellosa imatgeria del fons de les xilografies gironines, editades per Joan Amades; les unes i les altres, al Museu d'Art de Girona (AMADES, 1948). Els àngels músics, com els del retaule de Cadaqués i, més tardans, els de Sant Joan de les Abadesses, ens poden donar idea del que podria ser la música sorda que acompanyava el Santíssim en la processó gironina de Corpus, relatada per Jeroni del Real. Els retaules barrocs de la Catalunya Nord, més afortunats que els dels seus veïns del sud, potser poden aportar noves pistes iconogràfiques dels instruments catalans.

Els gravats, la literatura de cordill i el vast repertori de goigs gironins poden ser datats a través de les seves impremtes, historiografiades per Enric Mirambell (MIRAMBELL, 2007, 1988). La música, sempre més evanescent, pot ser recuperada en alguns casos de goigs gràcies a l'estudiós Francesc Baldelló (BALDELLÓ, 1932) o en casos esparsos de partitures conservades (FELIU i HERNÁNDEZ, 1994). Altres plecs poètics, que Pep Vila va recensionant, són plens de ressonàncies de cançons populars (VILA, 1996, 1984a).

Finalment, podem considerar com a fonts primàries els instruments de l'època conservats. No són pas gaires, però d'altres de coetanis que es conserven al Museu de la Música a Barcelona, ben descrits al seu catàleg, poden suplir aquesta mancança, perquè, tot i no haver-n'hi de gironins, n'hi ha d'altres de més o menys equivalents (Museu de la Música, 1991). De més a més, el capítol catedralici conserva instrumentari de la capella, que una prospecció organològica ha datat al segle XIX. Més antigues són les xeremies conservades al Museu d'Història de la Ciutat de Girona, possiblement del XVIII (FERRÉ, 1984), així com un tamborí i un flabiol, potser més recents.

L'orgue barroc de la catedral de Girona és ja història passada (MOLI, 2007; CIVIL, 1972), mentre que altres orgues gironins antics han sofert moltes modificacions i renovacions, exceptuant la relíquia barroca de Cadaqués i, molt més recent, el de Castelló d'Empúries.

BIBLIOGRAFIA I DISCOGRAFIA

- ALCALÁ, César (1995). "Tomás Milans. Su vida y producción musical", *Anuario musical*, 50, pàg. 161-176.
- AMADES, Joan (1948). *Xilografies gironines*. Girona: Editorial Josep Maria Gironella. Reedició del 2008 a Girona: Fundació Valvi.
- AVIÑO A Xosé [dir] 1999 *Història de la Música Catalana, Valenciana i Balear*, cd 5 [enregistrament zonor] Barcelona: Edicions 62.
- AYARRA, José Enrique (1999). "Arquimbau, Domingo", a *Diccionario de la música española e hispanoamericana*. [Madrid], Sociedad General de Autores y Editores. Vol. 1: 726-727.
- BALDELLÓ, Francesc (1932). *Cançoner popular religiós de Catalunya: recull de cent melodies de goigs*. Barcelona: Boileau Bernasconi.
- Biblioteca de Catalunya (1974). *Catálogo de folletos de la colección de folletos Bonsoms, relativos en su mayor parte a la historia de Cataluña*. Barcelona: Biblioteca de Catalunya.
- BONASTRE, Francesc (2005). *La Misa policoral en Cataluña en la segunda mitad del siglo XVII*. Barcelona: Institució Milà i Fontanals.
- BONASTRE, Francesc; GREGORI I CIFRÉ, Josep Maria, et al. (2009). *Fons de l'església parroquial de Sant Pere i Sant Pau de Canet de Mar*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, Departament de Cultura i Mitjans de Comunicació (col. Arxius i documents. Eines de recerca).
- BUSQUETS I DALMAU, Joan; REAL, Jerònim de (1994). *La Catalunya del barroc vista des de Girona: la Crònica de Jeroni de Real, (1626-1683)*. Girona i Barcelona: Ajuntament de Girona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat (col. Biblioteca Abat Oliba).
- Camerata Catalana XVIII (2000). *Cantates del s. XVIII - iSopla, Zéfiro blando* [enregistrament sonor]. Barcelona: Columna Música.
- CARRERAS I BULBENA, Josep Rafael (1993). *Carlos d'Austria y Elisabeth de Brunswick Wolfenbüttel a Barcelona i Girona*. Barcelona: Rafael Dalmau. Reedició facsimil de l'estudi de 1902.
- (1906). *El oratorio musical: desde su origen hasta nuestros días*. Barcelona: L'Avenç.
- CHIA, Julián de (1886). *La música en Gerona. Apuntes históricos sobre la que estuvo en uso en esta ciudad y su comarca desde el año 1380, hasta á mediados del siglo XVIII*. Girona: Imprenta y librería de Paciano Torres.
- CIVIL I CASTELLVÍ, Francesc (1972). "Compositores y organistas gerundenses en el siglo XVII", a *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, 21. Girona: Institut d'Estudis Gironins: 117-170.
- Disponible a: <http://www.raco.cat/index.php/AnnalsGironins/article/view/53801>

- (1970). *El fet musical a les comarques gironines en el lapse de temps 1800-1936*. Girona: Caja de Pensiones para la Vejez y de Ahorros de Cataluña y Baleares.
- (1969). "Thomas Cirera, primer maestro de Capilla por oposición de la Catedral de Gerona; primera mitad del siglo XVII." *Revista de Girona*, 49: 47-49. Disponible a: <http://www.revistadegirona.cat/rdg/sumari.seam?cid=175>
- (1968). "La Capilla de Música de la Catedral de Gerona (siglo XVIII)", a *Anales del Instituto de Estudios Gerundenses*, XIX. Girona: 131-188. Disponible a: <http://www.raco.cat/index.php/AnnalsGironins/article/view/53776>
- (1960). "La música en la Catedral de Gerona durante el siglo XVII", a *Anuario Musical*, XV. Barcelona: Instituto Español de Musicología del C.S.I.C.: 219-244.
- CODINA I GIOL, Daniel (2003). *Catàleg dels villancets i oratoris impresos de la biblioteca de Montserrat: segles XVII-XIX*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat (col. Scripta et Documenta).
- La Colomina i La Caravaggia (2007). *Fons musical de la Biblioteca de Catalunya - s. XVI-XVII [enregistrament sonor]*. Barcelona: Biblioteca de Catalunya.
- Coral Sant Jordi (1997) *Cinquantè aniversari 1947-1997 [Enregistrament sonor]*. Barcelona: TVC Disc.
- DAUFÍ RODERGAS, Xavier (2004). *Estudi dels oratoris de Francesc Queralt (1740-1825). Fonaments de la història de l'oratori a Catalunya al segle XVIII*, tesi doctoral. Barcelona: Universitat Autònoma de Barcelona. Disponible a: <http://hdl.handle.net/10803/5188>
- ESTER-SALA, Maria; VILAR, Josep M. (1991). "Una aproximació als fons de manuscrits musicals de Catalunya (III)", a *Anuario Musical*, 46. Barcelona, Barcelona: Consejo Superior de Investigaciones Científicas, Institució Milà i Fontanals, UEI de Musicología.
- (1989). "Una aproximació als fons de manuscrits musicals de Catalunya (II)", a *Anuario Musical*, 44. Barcelona, Barcelona: Consejo Superior de Investigaciones Científicas, Institució Milà i Fontanals, UEI de Musicología.
- (1987). "Una aproximació als fons de manuscrits musicals de Catalunya (I)", a *Anuario Musical*, 42. Barcelona: Consejo Superior de Investigaciones Científicas, Institució Milà i Fontanals, UEI de Musicología.
- FELIU, Francesc; HERNÁNDEZ, Núria (1994). "La partitura oblidada d'uns goigs a Sant Martíria", a *Quaderns 1992-94*. Banyoles: Centre d'Estudis Comarcals de Banyoles: 185-198.
- FERRÉ I PUIG, Gabriel (1984). "La tarota, una xeremia d'ús popular a Catalunya", a *Recerca Musicològica*, IV. Barcelona: 81-125. Disponible a: <http://www.raco.cat/index.php/RecercaMusicologica/article/view/42714>
- GARBAYO, Javier (1999). "Balius Vila, Jaime", a *Diccionario de la música española e hispanoamericana*. [Madrid], Sociedad General de Autores y Editores. Vol. 2: 111-113.
- GAZ, Josep (2007). "*Benedicta et venerabilis*" i altres peces marianes [música impresa]. Estudi i edició de Bernat Cabré i Josep Pujol, Barcelona: Tritó (col. Mestres gironins, 2).
- (2002). *Lamentatio secunda, Feria sexta: Lamed, Matribus suis: a dos voces y bajo continuo* [Música impresa]. Scala Aretina.

- (2001). *Tonos a solo y a duo* [Música impresa]. Scala Aretina.
- GAZ, Josep; REIG, Josep, et al. *Dos motets a Santa Maria per a cor mixt i baix continu* [música impresa]. Edició de Sergi Casademunt. Barcelona: Dinsic (col. Música coral).
- GÒNIMA, Emmanuel (1994). *Cantata a la Verge "Hasta cuando" per a tenor i continu d'Emmanuel Gònima (1712-1792)* [música impresa]. Edició i estudi de Jordi Rifé. Barcelona: DINSIC Publicacions musicals.
- GREGORI I CIFRÉ, Josep Maria (1989). "Notes per a l'estudi del contralt barroc: les oposicions de la seu de Girona de 1734", a *El barroc català*. Quaderns Crema. Barcelona: 477-497.
- (1988). "La docència de l'orgue a la primeria del segle XVII a Girona: notes per a l'estudi de l'acompanyament continu a Catalunya", a *Recerca Musicològica*. Barcelona. VIII: 135-138.
- Disponible a: <http://www.raco.cat/index.php/RecercaMusicologica/article/view/42755>
- GREGORI I CIFRÉ, Josep Maria; MONELLS I LAQUÉ, Carme (2012). *Fons de l'Església Parroquial de Sant Esteve d'Olot i Fons Teodoro Echegoyen de l'Arxiu Comarcal de la Garrotxa*. [Bellaterra]: Universitat Autònoma de Barcelona, Servei de Publicacions (col. Inventaris dels fons musicals de Catalunya, 6).
- Hespèrion XX (1998). *El Barroco español: Spanish secular music c1640-1700* [Enregistrament sonor]. London: Virgin Classics.
- JULIÀ, Josep; RIUS, Josefina (2002). "Interès d'una cantata amb oboè obligat d'Emmanuel Gònima (1712-1792)." *Catalunya música. Revista musical catalana*, 217: 8-9.
- Mapa Harmónico (2004). *Per vostra Mercè: música del barroc català dedicada a la Mare de Déu de la Mercè* [Enregistrament sonor]. Mapa Harmónico, interpretació; Francesc Bonastre, direcció. Barcelona: Edicions Albert Moraleda.
- (1999). *Zarzuela al Santísimo o El esplendor del barroco hispánico del siglo XVIII* [enregistrament sonor]. Mapa Harmónico, interpretació; Francesc Bonastre, direcció. Barcelona: Columna Música.
- MARQUÈS PLANAGUMÀ, Josep M. (1999). "Organistes i Mestres de Capella de la diòcesi de Girona." *Anuario Musical* 54: 89-130.
- MARQUÈS PLANAGUMÀ, Josep M.; VILA, Pep (2000). "Llicències i permisos de representacions teatrals en les comarques gironines de la contrareforma", a *Arxiu de textos catalans antics*, 19. Barcelona: Claret-Institut d'Estudis Catalans i Facultat de Teologia de Catalunya. 481-502.
- Disponible a: <http://www.raco.cat/index.php/ArxiuTextos/article/view/148094>
- MILANS, Tomàs (2010). *Cantates* [música impresa]. Estudi i edició de Jordi Rifé i Santaló. Barcelona: Tritó (col. Mestres gironins, 7).
- MIRAMBELL I BELLOC, Enric (2007). *Els impressors gironins del Renaixement a la Renaixença*. Girona: Institut d'Estudis Gironins.
- (1988). *Història de la impremta a la ciutat de Girona*. Girona: Institut d'Estudis Gironins (col. Col·lecció de monografies de l'Institut d'Estudis Gironins).
- MOLI, Montserrat (2007). "Bartomeu Triay, Josep Boscà i els orgues a Girona. L'orgue de Cadaqués (1689/1691) i (1706/1708)." *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, 48. Girona: Institut d'Estudis Gironins: 217-285.

- Disponible a: <http://www.raco.cat/index.php/AnnalsGironins/article/view/120231>
- MONELLS, Carme (2004). "El fons musical de l'església de Sant Esteve d'Olot", a *Revista Catalana de Musicologia*. Barcelona, Societat Catalana de Musicologia: 207-213.
- Disponible a: <http://www.raco.cat/index.php/RevistaMusicologia/article/view/152293>
- Museu de la Música (1991). *Catàleg d'instruments*. Barcelona: Ajuntament de Barcelona. Regidoria d'Edicions i Publicacions.
- Música Antiga de Girona (2012). *El barroc de la catedral de Girona: el mestre de capella Josep Gaz* [enregistrament sonor]. Girona: Música Antiga de Girona, Albert Bosch, direcció.
- (2004). *Composicions del barroc* [enregistrament sonor]. Girona: Música Antiga de Girona.
- Orquestra de Cambra Catalana, coral de cambra Dyapason, Joan Pàmies [dir] (2000). *Francesc Juncà, Missa en La Major* [enregistrament sonor]. Barcelona: Columna música.
- PAVIA I SIMÓ, Josep (1997). *La música en Catalunya en el Siglo XVIII*. Francesc Valls. Barcelona: CSIC, Institució Milà i Fontanals (col. Monumentos de la música española).
- (1986). *La Música a la Catedral de Barcelona durant el segle XVII*. Barcelona: Dalmau ed.
- PINYOL I BALASCH, Jaume (2004). "Les partitures dels mestres de capella de la catedral de Girona del segle XVIII." *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, 45. Girona: Institut d'Estudis Gironins: 501-511. Disponible a: <http://www.raco.cat/index.php/AnnalsGironins/article/view/54529>
- PONS, Josep (1983). *The symphony in Spain: three symphonies by José Pons*. Edició i introducció de José Lopez-Calo. New York and London: Garland.
- PRAT, Enric; VILA, Pep (2004a). "Tres nades dialogades dels segles XVII i XVIII", a *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, 45. Girona: Institut d'Estudis Gironins: 513-537.
- Disponible a: <http://www.raco.cat/index.php/AnnalsGironins/article/view/54530>
- (2004b). *La Degollació de sant Joan Baptista: un drama bíblic representat a Foixà*. Girona: Diputació de Girona (col. Francesc Monsalvatje).
- (1991). *Entremès del ball dels ermitans: obra anònima del segle XVIII (1753)*. Girona: Centre d'Estudis Comarcals de Banyoles (col. Monografies).
- PUJOL I COLL, Josep (2011). "Catàleg de l'obra conservada de Josep Gaz" a *Revista catalana de Musicologia*, IV. Barcelona: Societat Catalana de Musicologia: 101-151.
- (2010). "Tres villancets 'de negre' gironins", a *Miscel·lània en honor de Josep Maria Marquès*. Girona, Diputació de Girona, Patronat Francesc Eiximenis/ Publicacions de l'Abadia de Montserrat: 422-436.
- (2005). *El Barroc musical*. Girona: Diputació de Girona (col. Quaderns de la Revista de Girona, 122).
- (1994). "Mirall i ombres", a *Fruïta del temps*. Barcelona: Empúries: 78-92.
- QUEROL GAVALDÀ, Miguel (1988). *Canciones a solo y dúos del siglo XVII* [música impresa]. Barcelona: Consejo Superior de Investigaciones Científicas, Institució Milà i Fontanals, Departamento de Musicología (col. Monumentos de la Música Española).
- (1979). *Cançoner català dels segles XVI-XVIII* [música impresa]. Barcelona: Consejo Superior de Investigaciones Científicas, Instituto Español de

- Musicología (col. Monumentos de la Música Española).
- RAMÍREZ I BENEYTO, Ramon (2004). *El compositor Josep Pons i el llenguatge musical per a la litúrgia de l'ordinarium: "Missa a 4 y a 8 con oboes, violines y trompas sobre l'antifona Ecce Sacerdos Magnus" (1786)*, tesi doctoral. València: Universitat de València, facultat de Filologia. Disponible a: <http://hdl.handle.net/10803/10313>
- REIXAC, Baldiri (1981). *Instruccions per a l'ensenyança de minyons. Vol. II*. Edició de Salomó Marquès i Albert Rossich. [Girona]: Col·legi Universitari de Girona.
- RIFÉ I SANTALÓ, Jordi (2005). "El motete 'Dixit Rex' de Tomás Milans al Monarca Luis I (1724)." *Revista de Musicología* XXVIII, 1: 707-721.
- (1998a). "La comedia de Afectos de odio y amor de Pedro Calderón de la Barca con música de Josep Gaz", a *Actas del congreso internacional Música y literatura en la Península Ibérica, 1600-1750*. Valladolid: Universidad de Valladolid.
- (1998b). "El solo 'Venid mortales' de J. Gaz a la reposició del càrrec del bisbe borbònic Miquel Joan de Taverner a la diòcesi de Girona", a *Miscel·lània Oriol Martorell*. Barcelona: Universitat de Barcelona: 379-391.
- (1997). "La música en Girona durante la visita del Archiduque Carlos de Austria." *Revista de Musicología* XX, 1: 331-341
- (1995). "Les àries dels villancets d'Emmanuel Gònima (1712-1792): notes entorn l'evolució de l'ària en la música religiosa a la Catalunya del segle XVIII." *Anuario Musical*, 50: 177-184.
- (1994). "Notes sobre el fons musical de l'arxiu de la catedral de Girona", a *Actes del I Congrés Català de Música*. Barcelona.
- (1993). "Aspectes de l'italianisme musical a la Girona del segle XVIII", a *Cultura i societat a les terres de Girona*. Girona.
- (1992). *Els villancets d'Emmanuel Gònima (1712-1792): un model de la transició musical del barroc al preclassicisme a la Catalunya del segle XVIII*. Tesi doctoral inèdita. Barcelona, Universitat Autònoma de Barcelona.
- ROSSICH, Albert (2011). "El teatre barroc (segle XVII)", a *Del Cinccents al Setcents: tres-cents anys de literatura catalana*. Eulàlia Miralles, [ed.]. Bellcaire d'Empordà, ed. Viteïla: 223-262.
- RUIZ DE ELVIRA SERRA, Isabel; LAGUNA DEL COJO, Elena (1992). *Catálogo de villancicos de la Biblioteca Nacional: siglo XVII*. Madrid: Ministerio de Cultura.
- (1990). *Catálogo de villancicos y oratorios en la Biblioteca Nacional: siglos XVIII y XIX*. Madrid: Dirección General del Libro y Bibliotecas.
- SIMÓN TARRÉS, Antoni [ed.] (2011). *Arxiu de la Memòria Personal* [en línia]. Barcelona: Universitat Autònoma de Barcelona i Universitat Oberta de Catalunya. Disponible a: <http://www.memoriapersonal.eu>
- Sine Nomine (1993). *Polyphonies Baroques de Catalogne* [enregistrament sonor]. Estudi, edició i direcció de Reinald Dedies. França: France Telecom.
- SOLER, Francesc (1988a). *Aio Anton, adónde vamo* [música impresa]. Estudi i edició de Francesc Bonastre. Barcelona: Institut Universitari de Documentació i Investigació Musicològica Josep Ricart i Matas (col. Quaderns de Música Històrica Catalana).
- (1988b). *Completas a 15 (1686)* [música impresa]. Estudi i edició de Francesc Bonastre. Barcelona: Biblioteca de Catalunya (col. Publicacions de la Secció de

Música).

- TORRENTE, Álvaro (2000). *Catálogo descriptivo de pliegos de villancicos. Vol. 1, Pliegos de villancicos en la British Library (Londres) y la University Library (Cambridge)*. Kassel: Reichenberger (col. Bibliografías y catálogos).
- VERDALET, Joan (1976). *Missa a Ministrils: 1671 a 8 veus (tres cors)* [música impresa]. Edició de Francesc Civil. Girona: Diputació.
- VILA, Pep (1998). *El teatre*. Girona: Diputació de Girona / Caixa de Girona (col. Quaderns de la Revista de Girona, 79).
- (1996). “La literatura popular”, dossier de la *Revista de Girona*, 175.
 Disponible a: <http://www.revistadegirona.cat/rdg/sumari.seam?cid=173>
- (1984a). “Plecs poètics catalans dels segles XVI i XVII conservats a la biblioteca del Palau de Peralada”, *Revista de Girona*, 108.
 Disponible a: <http://www.revistadegirona.cat/rdg/sumari.seam?cid=171>
- (1984b). “Els oratoris en la Girona del segle XVIII”, *Revista de Girona*, 109: 275-276.
 Disponible a: <http://www.revistadegirona.cat/rdg/sumari.seam?cid=169>
- (1983a). “Alguns plecs poètics del segle XVII conservats a la biblioteca Lambert Mata de Ripoll”, a *Revista de Girona*, 104.
 Disponible a: <http://www.revistadegirona.cat/rdg/sumari.seam?cid=168>
- (1983b). *Festes públiques i teatre a Girona, segles XIV-XVIII: notícies i documents*. Girona: Ajuntament de Girona. Servei Municipal de Publicacions.
- VILA, Pep; BRUGUET I RIERA, Montserrat (1983). *Festes públiques i teatre a Girona, segles XIV-XVIII: notícies i documents*. Girona: Ajuntament de Girona. Servei Municipal de Publicacions.
- La Xantria (2012). *Tomàs Milans i Godayol, música religiosa* [enregistrament sonor]. Cor La Xantria, dirigit per Pere Lluís Biosca. Barcelona: Musiepoca Produccions.

[Recepció de l'article: 18-12-2012]

[Acceptació de l'article: 14-3-2013]

